

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII. V Ljubljani 15. oktobra 1867. List 20.

Pervi splošni zbor avstrijskih učiteljev na Dunaji.

Kedar osebo ali djanje presojuješ, glej kdo ga hvali, kdo ga graja. Ako tedaj to načelo na učiteljski zbor obračamo, ne bomo dolgo dvomili, kako naj ga presojamo, kako naj ga cenimo, in kaj naj o njem mislimo. Enoglasno so ga hvalili vsi tako imenovani liberalni listi, katerih poštenost in značaj je posebno nam Slovanom tako živo v spominu, da jih imamo za nikavne priče; ti časopisi so povzdigovali govornike, kako so neprestrašeno in serčno govorili. Preden pa od tega več govorimo, omenimo, da prav malo serčnosti kaže ta, kdor z večino v en rog trobi, je potem gotov, da ga bodo za to častili in povzdigovali. — Konservativni listi so pa milovali učitelje, da so tudi oni potegnili za tisto stranko, koja podkopuje vero in državo, in so na cedilo devali njih govorjenje in ravnanje, ter jim dokazovali, da so njih tirjatve nepremišljene, njih očitovanja krivična. Poslednjič pa je zbor katol. škofov na Dunaji očitno zaverigel te načela in izrekel pravice cerkvene do ljudske šole tako, da nihče ne more več reči: „Nevem, na kateri strani je resnica in pravica“.

Pred vsem pa moramo opomniti, da je tista večina, koja je gospodovala v tem učiteljskem zboru, stala kakor izurjena armada za svojimi govorniki; in kdor jim ni po volji govoril, niso odjenjali, da so ga preglušili in z lece odpravili. In kar se bere, da so bili predlogi in nasveti enoglasno sprejeti, se mora vzeti „cum grano salis“ prav varno in le relativno ali oziroma na večino, ki je tukaj gospodovala. Bila je pa ta

množica že poprej pripravljena; dunajski listi so jim že naprej pravili, kaj da od njih pričakujejo, tudi nov pedagogični list: „Freie pädagogische Blätter“ ima v tem zasluge, kakor se je sam hvalil. Kaj je tedaj čuda, da je zbor tako ukrenil! čudili bi se, ko bi se bilo drugače godilo; in kdor je kaj drugega pričakoval, je pač močne in stanovitne vere. Pri takih okoliščinah ne prenapredi posamesen govornik nič, ker „dereči reki nasproti se težko plava“.

„Oesterreichischer Schulbote“ s pohlevnimi besedami spodbija govore na tem zboru, ter od začetka tega sastavka pravi: „Mislimo, da so govorniki iz lastnega prepričanja tako govorili, da jih ni nihče namesto sebe v boj pošiljal, in da se za njimi ne skriva potuhnjeno druga stranka, in zavoljo tega so vsega spoštovanja vredni; kar so pa tirjali, bi bili lahko z lepšimi besedami povedali in bolje premislili“.

Mi pa pravimo, žalostno je, ako človek iz svojega prepričanja govori, da ni treba kerščanskega nauka po šolah, da se učitelji za konzistorij, ne pa za svet izreajo, da naj se otroci ne izreajo v katoličane, v protestante ali jude, ampak le v ljudi. — Govornik ta je podoben človeku, ki se je zarotil, da ne bo več fižola in graha jedel, ampak le golo sočivje. — Da človek pride do takega prepričanja, mora ali popolnoma neveden in nezmožen biti, da bi samostalno mislil in sodil, ali pa mora za tisto stranko hoditi, ktere geslo je: zatreti katoličanstvo. Tak človek zanemarja naj poprej svoje kerščanske dolžnosti; za njegov dušni želodec ni tečna zdrava hrana, 10 božjih zapoved, ker si ga s sladčicami in lizarijami, ki se zovejo: humanizem, svoboda, napredek, omika 19. stoletja — do dobrega pokvari. Potem pa pride do tega prepričanja, da ne potrebuje razodenja božjega, da zaničuje katoliško vero, in studi in sovraži svečeniski stan, ki shranuje in razlaga božjo besedo in reprezentira нравno moč v človeški družini; ne more viditi duhovna, ker to ga opominja, da je še vera na svetu. Ker pa to kar naravnost ljudem nočejo povedati, da bi se jih ne bali in ogibali, pa obrekujejo svečeniski stan; iz javnega življenja bi ga radi zgolj v zakristijo potisnili, in mu ves vpliv med svetom vzeli. Da se do tje pride, naj pa pomaga, kar more. — To počenjanje so vedoma pa tudi nevedoma učitelji na Dunaji podpirali, ker njih glavna misel je bila, da je duhovščina kriva, da ljudska šola v Avstriji ni takošna, kakoršna bi imela biti.

Kdor kakšno napravo ali vredbo graja, mora vendar dokazati in povedati, zakaj da ni dobra, v katerih rečeh je napačna; namesto slabega mora kaj boljšega nasvetovati in vendar nekoliko biti porok, da bo novo boljše od starega, od dosihmal navadnega. Kar prvo zadeva, niso učitelji nič stalnega, nič gotovega povedali ali dokazali, in bi tudi ne mogli dokazati, razun tega, kar posamesni zamudé, to pa se ne more vsemu stanu pripisovati. Tiste fraze, ktere smo že tolikrat slišali prežvekovati, menda ne morejo veljati. — Lahko pa se iz zgodovine, iz vsakdanjega življenja dokaže, da je cerkev v vseh časih in povsod ljudstva učila, učenost in kersčansko omiko razširjala in vstanovljala ljudsko šolo. Ko je kersčanstvo v velikem rimskem cesarstvu počasi zmagalo, so kristijani osnovali šole po farah, v ktere so bili razdeljeni, ali pa so navadne ajdovske šole v kristijanske spremenili, in „tako je bila kersčanska vera v vseh časih pri važnih početjih, in tako je brez dvombe pri vsakem spreobrnjenji novih narodov dokazala božjo svojo vzvišenost. Kjer so naredbe že s slavo, bogastvom in močjo zvezane, tam se spletkarji in častiželjni trebuhopasci radi v nje vrivajo; kjer pa služba sv. evangelija drugega ne ponuja, kakor žertve, rane in mučeniško smert, tam se nahajajo povsod posvečenci, najemnikov se nihče ne zglasuje. In to je glavni vzrok, da so apostelni narodov: Vinfrid, Metod, Anskar slava in lepota vsega človečanstva in sv. cerkve“.

V eni roki sv. evangeli, v drugi sekuro, so redovniki sv. Benedikta zapad sv. veri in omiki pridobili, in so ljudstva učili sv. vero in umetnosti, ter so spremenili dobrave in gojzde v rodovitna tla. Srednji vek ni bil tako neveden, kakor bi ga nekteri radi imeli; nevedao in sirovo ljudstvo ne bo zidalo takih krasnih cerkvú. V 15. stoletji se je pa po znanji starih klasikarjev napačen humanizem v učenost vsilil, da je vsa nekako po ajdovsko cikala. Protestantizem 16. stoletja je ljudstvo po enih krajih, kakor na Angleškem, v revščino, povsod pa v nevednost obsodil, razrušivši samostane, pribežališča ubogim in gojilnice ljudskega izobraženja. Na Nemškem so se naj poprej spomnili, da so cerkveno premoženje pograbili in ljudstvo v nevednost pahnili, tedaj so kmali potem vstanovili ljudsko šolo, ktera pa je bila vendar duhovščini v rokah, in je služila verski spoznavi. V Avstriji je ljudska šola za časa Marije Terezije. Slavna cesarica je prosila pri cerkvi pomoči, in du-

hovščina je povsod naj več pripomogla, da se je ljudska šola osnovala. Ljudska šola je bila cerkvi v skerb izročena. Kdo, prašamo, ima v soseski naj več skerbi, da je ljudstvo podučeno, kdo bolje pozná ljudstvo in njegovo potrebo, kakor duhoven, ki med njim živi; in gospod, ki se je toliko in toliko časa šolal in učil, ne bo dosti zmožen, da bi ne mogel voditi šolskega nauka? Duhovni gospod je marsikje edini prijatelj učitelju, moralno in materialno ga podpira, in učitelj dostikrat ž njim iz ene skleda zajema. — Šolski ogleda mora pa tudi šolske postave poznati; dalje mora vpliv imeti v soseski. Takega šolskega ogleda bi v marsikterem kraju težko najdili, in nehoté bi mogla soseska prositi duhovnega, da ogleduje on tudi zanaprej šolo. Duhovstvo v obče je zadosti učeno in omikano, ter ne zaostaja za svojim časom, in katoličanstvo je staro drevo, ki pa zmirom poganja čverste mladike. Kdo ne vé, koliko je duhovščina posebno na Slovenskem v naših časih storila za šole! Duša vseh šolskih prenovitev in poprav na slovenski zemlji je bil rajnki škof S l o m š e k; ž njim se je minister Thun v šolskih rečeh posvetoval in po njegovem svétu ravnal, in še živé med nami duhovni, katerih zasluge za šolstvo vsak pozná in ceni.

Koliko zavodov za dijake je prišlo ravno iz duhovskih rok! Slehern učitelj na Kranjskem vé, kaj je ponižni in bogoljubni mašnik Metelko za učitelje storil. Duhovstvo ali cerkev je v vseh časih bilo naj terdnejši steber in podlaga za ljudske šole, in je še tudi dan danes, in po pravici lahko cerkev reče: „Inimici hominis domestici ejus“. Tega je menda vsak prepričan, kdor hoče resnico poznati. Za tim germom ne tiči zajec; pojmo ga drugam iskat!

„Die Wissenschaft, also auch die Paedagogik glaubt nur das, was sie weiss; die Kirche weiss nur so viel, als sie glaubt; deshalb hat Galilei die Erdbewegung abschwören müssen“. To je bilo glasilo tiste brošure, ktero jo g. Köhler za učiteljski zbor spisal, in se je učiteljem pred zborom v roke dajala, da bi bili pripravljeni „jurare in verba magistri“. Tedaj naj človek veruje le to, kar razumé s svojo kratko pametjo; to naj za veljavno spozná, kar odobruje po izvirnem grehu popačena človeška pamet. Verovati in spoznavati, to je naše glasilo, tedaj spoznamo potrebo božjega razodenja, ter smo prepričani, da je v njem toliko modrosti, da je naj bolj učeni nikdar ne bo razumel; kaj pa liberalna stranka uči in veruje? „Dokler bo ljudstvo

na unem svetu nebes pričakovalo, na tem svetu ne bo srečno". Kam pa pripeljejo taka vodila človečanstvo?

Človeška družba bi potem ne bila družega, kakor zavarovalna družba za premoženje in življenje. Kedar se dva do kervavega zbijeta in stepeta, pravijo ljudje: „Glejte za eno samo besedo sta se tako hudo spoprijela“; sovražstvo, katero globokeje tiči, to pa le malokteri spozná. Tako je tudi tukaj. „Ločenje šole od cerkve“, to je le glasilo, to je le bandero, pod katero se stranki zbirate; zadej pa stojé vsa drugačna kardela. — Naj poprej je treba ljudskega učitelja osvoboditi. V brezverskih semeniščih brez katoliške zavesti izrejen, bo tudi mladost z besedo in zgledom tako izrejeval *); naj tedaj duhoven kersčanski nauk uči, kakor mu je drago, učenik bo s svojim zgledom to podiral. — Sedaj smo menda odkrili germ, in pokazali, kje zajec tiči; poglejmo bolj na tanko, kaj so učitelji za dobro spoznali, da bi se namesto te sedanje zisteme vpeljalo. Kakor znano, je g. Herman, ki je tudi državni poslanec, zboru podal osnovo za nove šolske postave. V šolskem odseku državnega zbora je bila nekoliko prenamerjena, in pride enkrat pozneje (?) v posvet v državni zbor. Jedro te postave je, da je šola popolnoma državi podložna; v deželnem šolskem odboru bo sicer tudi dežela imela svoje zastopnike iz deželnega odbora, a sestava tega odbora je v večini birokratična in popolnoma v vladinih rokah, in vendar se ne dá šolstvo po vseh deželah na eno kopito rabiti. Težnja bi imela biti v deželnem zboru. Dežela sama naj bolje vé, česar naj bolje potrebuje, in kaj ji naj več koristi; vlada ima pri vsem tem dosti vpliva in moči, da odbija, kar ni vsi državi v prid in korist. Zopet se iz te postave vidi, da državni poslanci imajo vedno v ustih svobodo in avtonomijo ali samoupravo dežel; v resnici so pa še hujši centralisti, kakor je vlada sama, koja vendar spozná, da ima vsaka vera (konfession) pravico do ljudske šole, svojih vernih, in da bo cerkev sama to reč naj bolje vravnala, ker skerbi za blagor svojih spoznovavcev. — Po ti novi šolski postavi bi prišli ljudski učitelji iz dežja pod kap, namesto enega gospoda bi imeli toliko gospodov, kolikor bi jih n. p. v srenjskem šolskem odboru

*) „Der öffentliche Lehrer lehrt konform den Lehrinhalt seiner Kirche. Aber niemand hindert ihn, sein subjektives Gefühl, seine subjektive Stimmung hineinzutragen und mit diesen Faktoren, die mächtiger wirken, als der buchstäbliche Inhalt, ja diesen erst lebendig machen, auf die Kinder zu wirken“. (Diesterweg.)

sedelo, in plesali bi radi, kakor bi jim ti godli; ponemčevanje domačega ljudstva bi se zopet z novo močjo oživel, kajti duhovstvo je bilo od nekdanj in je še sedaj naj boljši prijatelj ljudstvu in naj močnejši steber narodnosti. — Ko bi med katoličani res tako daleč prišlo, kar še menda ne bo tako kmali v Avstriji, da bi se ljudska šola od cerkve ločila, in bi ljudski učitelj se tako obnašal, da bi duhoven, ki ob enem tudi skerbi za нравno vedenje svojih farmanov, pravico imel pritoževati se čez njega, osnuje duhoven svojo šolo, ktera se pa potem s svetno lahko poskuša. — Če prašamo ljudske učenike enega za drugim, ali bi hotel priti izpod cerkvenega nadzorništva, bi menda vsak rekel, da ne, ali iz pod oblasti tega ali unega fajmoštra in šolskega prednika, to pa, — ker tako in tako z mano ravná, mi nič ne privošči, mi nepotrebnih sitnosti tû pa tam napravlja itd. — Kaj pa modri in previdni iz tega sklepa? Zistema, po kateri je osnovana šola, je zdrava in čvrsta; ljudje so pa v vsakem stanu le pomotam podverženi; svečeniški stan si pa vendar povsod prizadeva ravnati po kerščanskim načelih. Če se res komu krivica godi, naj se nikar zoper princip ne vzdiguje; takošna vprašanja so sila imenitna, ter jih je treba reševati brez samopridnosti.

Vstaje in prekucije se vzdigujejo v državah; kedar mogočni tega sveta, ki imajo oblast v svoji roki, vajete prenapeto derzé in se zoperstavljajo tudi pravičnim tirjatvem; vstaja pa brez razločka dobro in slabo uničuje. Modri in previdni pa gleda na znamenja časa, in iz njih prerokuje prihodnje vreme, ter grozečo nevihto dostikrat odverne; nikdar ga pa ne najde nepravljeneega.

Takošno znamenje našega časa za cerkev in državo je tudi učiteljski zbor na Dunaji, ki je sam na sebi čisto neškodljiva stvar, pa važen v tem oziru, ker so bile razodete misli iz mnogih senc. — Ljubezen in spoštovanje se ne more zapovedovati, tudi ne dekretirati, marveč se mora pridobivati in zaslužiti. — Učiteljem tudi ni toliko zameriti, če vlečejo za liberalno stranko, ktera jim obeta hribe in doline, a le to je treba prevdarjati, da lahko obeta, kdor ne misli obljube deržati, in da liberalci učiteljem namesto kruha kamen ponujajo.

Iz učiteljskega zbora na Dunaji pa vlada lahko spozná, da tožbe zoper slabo in neredno plačo učiteljev niso pozames-

ne, in da prihajajo iz katoliških in tudi iz protestantovskih šol. To je tudi g. Herzog, vodja iz Brodi, prav lepo povedal, ko je rekel kaj nam pomaga vse naše zborovanje, kaj vse lepe besede, ko pa vendar svojim otrokom ne bomo kruha domú prinesli. Dokler se učiteljem plača ne zboljša, ostanejo njih pritožbe resnične, njih tirjatve res opravičene. Če se pregovor „po delu plačilo“ na učiteljev trud obrača, je njegovo prizadevanje in sploh ljudska omika silo malo čisla, ker je mežnar bolje plačan, kakor učitelj. — Večina učiteljev gotovo ni šla na Dunaj, da bi šlišala tamošnje učitelje, kako bodo možato (?) mahali po cerkvi, marveč ker je od učiteljskega zbora pričakovala vgodnejšega vremena za šolo. Konečno prašajmo še, kaj je namen ljudske šole ali sploh vse učenosti? Ako ni ta, da je človek bolj srečen na tem in unem svetu, kateri pa je? Prašamo pa, ali bi bilo res ljudstvo bolj srečno in zadovoljniše s svojim stanom, ko bi jih učitelji v vseh več ali manj nepotrebnih nauk, katere še le sami po imenu poznajo, podučevali? Deržava po pravici tirja, da ji ljudska šola izreja zveste podložne; ali bodo pa ljudje, ki vse pretresujejo, in o tem, kar vedo, ali ne vedo, modrujejo, res zvesti podložni? Deržavi tudi ne more vse enako biti, ako se ljudski učitelji brez vere izrejšajo; ona gotovo naj bolj modro ravna in naj bolj za se skerbí, ako pusti učitelja pri cerkvi. Koliko da je ljudska šola kriva občne vstaje, nas uči zgodovina badenske dežele l. 1849. Léta in léta poprej so še po šolah potuhnjeno in tudi očitno pripravljali vstajo, tako da se modri ljudje tej vstaji niso kar nič čudili; kajti vse je bilo že pripravljeno.

Poslednjič bi pa učiteljem še le-to povedali, da moder človek napotljejev in zadržkov slabega napredovanja v svojem poslu ne pripisuje toliko drugim, kakor sam sebi; on začčenja zboljševati in popravljati sam pri sebi; komur manjka notranjega miru, kdor ne vé ali ne spozná, kaj je njegov namen na tem svetu, ne bo zadovoljen, tudi ne, če se mu vse spolni, kar zahteva, kajti ves svet ne more zadovoljiti tega, kdor ni zadovoljen sam s sabo. Ves svet je dan danes nekako nezadovoljen sam s sabo, — tudi učitelji niso drugačni, kakor so ljudje njihovega časa, — povsod vzroka išče; in ko misli, da je prišel do svojega namena, je pa še bolj zmoten od poprej, in ne bo ga dotlej

miru in pokoja, dokler svet ne spozná, da je vera edina stanovitna podlaga v družinskem in državnem življenji.

„Tovarski“.

Pomenki o slovenskem pisanji.

XLI.

T. „Iz desetega veka imamo Slovenci tri kratke spiske svojih pravih prededov. Cesar Karol Veliki je bil ukazal, da treba nekatere cerkvene reči njegovim narodom v materni jezik prevesti; tako so nastali tudi spisi, ki jim pravimo spomeniki brizinski (zato ker so bili najdeni v závodu brizinskem na Parskem), ter jih ne moremo prečislati, zato ker nam svedočíjo očitno, kako si je bila naša slovenščina v rodu z jezikom Slovincov panonskih in moravskih“. (Ber. gimnaz. VIII).

U. Cerkvena reč pa narodna reč — kako se je lepo vjemala tedaj, zakaj bi se ne tudi sedaj?

T. Dobrovský je pisal l. 1826 Kopitarju, da je po starosti najpred tretji, potem prvi, in naposled drugi spominek, in tega je spisal morebiti škof Merseburški Boson l. 970, za Čehe prenaradil sv. Vojteh (Adalbertus), Slovincem poslovenil pa škof brizinski l. 1020. Una dva spominka sta bila po njegovi misli spisana l. 950 ali pa že l. 900. (Glag. Cloz. str. 41.)

U. Tedaj jih ni spisal Abraham?

T. Kopitar je dobil popis in zvést prepis teh spominkov, in iz vnanje oblike pa tudi iz notranje skaže nasprot, da je vse tri spominke pisal ali škof Abraham sam, ali kak učenec ali pa učitelj njegov, posebno méni, da je pisala, nemara po Abrahamovem narekovanju (Abrahamo dictante) 2. in 3. spominek ravno tista roka njegovega (nemškega) učenca, ktera je pisala neke druge latinske pisma Abrahamove, zato ker se zamenjuje v le teh (latinskih) spisih soglasnik *b* pogostoma s soglasnikom *p* ravno tako, kakor na več mestih 2. in 3. spominka.

U. Kako da je Dobrovský mislil, da je drugi spis po českem poslovenjen?